

Spreekbeurt pakket Over Schaken

Inhoud

Het ontstaan van het schaken	3
Schaken in Nederland	4
Wereldkampioen Max Euwe	5
Bobby Fischer schaakgenie	6
De schaakregels in het kort	7
Wist je dat...?	8
Schaaktermen.....	9

Het ontstaan van het schaken

Het is onbekend hoe, waar en wanneer het schaakspel is ontstaan. Veel van onze cultuur en wetenschap is afkomstig uit het Griekenland nog voor het begin van de jaartelling. Maar het schaakspel is niet door de Grieken uitgevonden. Je ziet dan ook nooit een oude Griekse vaas met een afbeelding van mannen die gezellig een potje zitten te schaken, te dammen of te klaverjassen. Het schaakspel is afkomstig uit een ander deel van de wereld. Sommigen beweren dat het Chinese schaakspel veel ouder is dan alle andere vormen van schaken, misschien al wel 3000 jaar oud. Komt het schaken dan uit China? We weten het niet zeker.

Het is in ieder geval niet erg waarschijnlijk dat het schaakspel op een dag werd uitgevonden door een of andere slimmerik, al waren er geleerden die dat hebben beweerd.

Waarschijnlijk is het schaken langzaam maar zeker ontstaan uit een ander spel, een spel dat wij niet meer kennen. Omdat er zo weinig bekend is over het allereerste begin, zijn sommigen over het ontstaan van het schaakspel theorieën gaan bedenken.

Wat weten we dan wel? Er zijn sporen gevonden van een spel, dat in de zesde eeuw in India werd gespeeld. Dit werd Chaturanga genoemd. In dat spel kwamen al een vorst, een raadgever en pionnen voor, net als in het tegenwoordige spel. In plaats van de huidige toren stond er een olifant op het bord. Het was een echt oorlogsspel waarbij beide partijen met elkaar in "gevecht" gingen. Ook werd het spel gespeeld met een bord met 64 zwart/ witte vakjes. Een beetje zoals het huidige schaakbord. De regels van dat spel waren wel iets anders dan ze nu zijn.

Vanuit India begon het schaakspel aan de verovering van de wereld. In de negende en tiende eeuw werd er veel geschaakt in de Arabische wereld: het heette daar Shantraj. Het waren de Arabieren, toen ook wel Moren genoemd, die het spel naar Spanje brachten. Vanuit Spanje verspreidde het zich over Europa en in de elfde eeuw werd er in West- en Midden Europa geschaakt.

Net als in India en Arabië werd het schaakspel in Europa gespeeld door vorsten en ridders. Het was tenslotte een oorlogsspel. Maar in allerlei geschriften werd het ook aan machthebbers aanbevolen als een manier om wijsheid op te doen; het schaken is een spel van op zijn tijd geven en nemen.

Spanje, dat als eerste Europese land het schaakspel leerde kennen, bleef lange tijd het centrum van het schaken. In de zestiende eeuw neemt Italië langzaam die positie over en aan het eind van de achttiende eeuw is Frankrijk het middelpunt van het schaken. Daarna zien we dat het spel zich verder begint te verspreiden. Met de Europeanen steekt het over naar Amerika en in Europa worden de Duits sprekende gebieden belangrijk.

Aan het eind van de vorige eeuw zien we de eerste sterke Russische schakers opkomen. Later, als Rusland de Sovjet Unie is geworden, wordt het met grote voorsprong de sterkste schaaknatie van de wereld. Het spel wordt door de machthebbers in dat land krachtig ondersteund. Alleen uit de vroegere Sovjet-Unie komen tegenwoordig al evenveel grootmeesters als uit de rest van de wereld.

Schaken in Nederland

Ook in Nederland is het schaakspel al sinds de Middeleeuwen bekend. Bij opgravingen zijn oude schaakstukken gevonden en in de literatuur wordt het spel in de dertiende eeuw genoemd. Het wordt ook op schilderijen afgebeeld. Willem van Oranje, de 'vader des vaderlands', kon schaken en leerde het ook aan zijn zonen. Vooral Maurits had er grote belangstelling voor. Stadhouders Willem V had zelfs een schaakleraar voor zijn beide zonen in dienst.

In het begin van de vorige eeuw werden er in Nederland veel schaakclubs opgericht; een paar daarvan bestaan nog steeds. De twee oudste clubs van Nederland zijn Schaakclub Philidor uit Leeuwarden en Schaakclub Messenmaker uit Gouda. Beide bestaan al meer dan 160 jaar.

Naast schaakverenigingen ontstond er ook bond voor schaken. Deze bond werd op 23 mei 1873 opgericht onder de naam Nederlandsche Schaakbond en is een van de oudste sportbonden van Nederland. Er werd in die jaren in Nederland her en der wel geschaakt, maar actief kan het schaakleven niet genoemd worden. Om de activiteiten meer leven in te blazen en ook om iets meer structuur aan te brengen, besloten enkele leden van de Haagse schaakvereniging Discendo Discimus tot het oprichten van een bond, die als opdracht kreeg om jaarlijks een nationale wedstrijd uit te schrijven. De beginnende bond telde bij zijn oprichting een kleine honderd leden, waaronder twee dames. De meesten waren afkomstig uit de betere kringen.

De Nederlandsche Schaakbond kende in de eerste 25 jaar een geleidelijke groei, maar spectaculair kan de ledenwinst niet genoemd worden. Aan het begin van de twintigste eeuw waren er ongeveer vijfhonderd leden. Belangrijk was wel dat de bond sinds 1893 over een eigen tijdschrift beschikte, wat een positieve invloed had op de onderlinge band. Doordat bijna alle Nederlandse topschakers vanaf het begin aan dit blad meewerkten, had het vanaf het ontstaan een goed niveau.

De bond hield zich aan de opdracht van de beginjaren tot het organiseren van een jaarlijkse wedstrijd. Vaak kwamen er maar enkele tientallen leden op zo'n wedstrijd af, maar toch, er was sprake van continuïteit. Bovendien waren onder de deelnemers vaak sterke spelers te vinden, zodat de winnaar van de bondswedstrijden, niet ten onrechte, officieus als Nederlands kampioen werd beschouwd. Pas in 1909 kreeg de Nederlandsche Schaakbond haar eerste officiële kampioen, in de persoon van A.G. Olland. Pas vanaf 1969 wordt er jaarlijks om de Nederlandse titel gespeeld. Ondertussen bleven de jaarlijkse bondswedstrijden tot op de dag van heden bestaan.

Wereldkampioen Max Euwe

Er zijn in Nederland twee gebeurtenissen die erg belangrijk zijn geweest voor de schaaksport in Nederland. De meest bijzondere gebeurtenis is toen Max Euwe wereldkampioen schaken werd.

Machgielis(Max) Euwe werd geboren op 20 mei 1901 in Amsterdam. Hij was de zoon van Cornelis Euwe (onderwijzer) en Elizabeth van der Meer. Euwe trouwde in 1926 met Carolina Bergman. Toen Euwe vier jaar oud was, leerden zijn ouders hem schaken. Vanaf het begin van de jaren twintig domineerde hij het schaken in Nederland. Zo won hij van 1921 tot 1952 alle Nederlandse kampioenschappen waar hij aan deelnam.

Wat Euwe onderscheidde van de meeste topschakers was dat hij amateur bleef. Euwe studeerde in Amsterdam wiskunde vanaf 1918. In november 1923 haalde Euwe zijn doctoraal in de wiskunde (cum laude). Hij werd wiskundeleraar

In 1935 nodigde regerend wereldkampioen Alexandr Aljechin, Euwe uit om een match om het wereldkampioenschap te spelen. Euwe, die eigenlijk gestopt was met schaken, ging in op de uitnodiging. Om zich fysiek voor te bereiden op de match nam hij boks lessen.

Na een strijd van 80 dagen, 30 partijen verspreid over 13 Nederlandse steden won Max Euwe op 15 December 1935 de strijd om het wereldkampioenschap met $15\frac{1}{2}$ - $14\frac{1}{2}$. De beroemdste partij uit deze tweekamp is de 26e, die bekend staat als de Parel van Zandvoort. De wereldtitel van Euwe maakte nationaal veel enthousiasme voor het schaken los. Vele Nederlandse schaakclubs hebben dan ook als oprichtingsjaar 1935. In 1937 verloor Euwe zijn wereldtitel in een revanchematch met Aljechin. Hij verloor met $9\frac{1}{2}$ - $15\frac{1}{2}$.

Bobby Fischer schaakgenie

De tweede belangrijke gebeurtenis voor de opkomst van schaken in Nederland is de wereldkampioenschapswedstrijd tussen Bobby Fischer en Boris Spassky in 1972.

Robert James (Bobby) Fischer (Chicago, 9 maart 1943 – Reykjavik, 17 januari 2008) was een Amerikaanse schaker. Hij wordt beschouwd als één van de grootste schakers aller tijden. Hij leerde op zesjarige leeftijd schaken van zijn zus. Toen hij nog maar 14 jaar was, werd hij kampioen van Amerika. Als snel werd hij de jongste grootmeester ooit. Mensen noemde hem ook wel het schaakwonder kind.

De jaren hierna won Bobby Fischer van bijna alle grootmeesters in de wereld. Om een wereldkampioen uit te dagen moet je als schaker eerst een zone toernooi winnen. Dit is een erg belangrijk toernooi waar alleen de beste spelers van de wereld aan mee mogen doen. In 1970 won hij van veel sterke spelers en de oud wereldkampioen Tigran Petrosian. Hierdoor mocht hij de regerend kampioen Boris Spassky uitdagen.

De match was niet alleen belangrijk in de schaakwereld. Ook politiek gezien was het erg belangrijk. Tijdens deze match was er ook de "koude oorlog". Dit was een oorlog zonder geweld tussen het kapitalistische Westen en Communisme. Kapitalistische landen werden aangevoerd door de VS en het communisme door de Sovjet Unie. De Sovjet Unie was al jaren het sterkste schaakland ter wereld. Bobby die uit Amerika kwam, zou als westers land zo maar van het sterke communisme kunnen winnen.

In 1972 speelde Fischer in Reykjavik (IJsland) de "Match van de Eeuw" om het wereldkampioenschap schaken. Het was een match vol aparte gebeurtenissen. Fischer verloor de eerste partij en kwam in de tweede partij niet opdagen omdat hij niet wilde dat camera's hem filmde. Fischer was in zijn carrière heel erg eigenwijs en ook een beetje vreemd. Sommige noemde hem zelfs gek. Omdat de organisatie had afgesproken met de sponsor dat er gefilmd moest worden, wilde ze de camera's niet weg doen. Hierop speelde Fischer niet meer verder tot alle camera's weg waren. Uiteindelijk werden na overleg toch de camera's weg gehaald omdat er te veel op het spel stond. Uiteindelijk won hij de match vervolgens met 12½-8½.

De match werd in Nederland (en ook over de rest van de wereld) goed gevolgd. Tijdens en na de match steeg het aantal schakers in Nederland enorm. Ook kwamen er meer schaakboeken en radio en tv programma's over schaken.

Na het behalen van de wereldtitel speelde Fischer twintig jaar geen officiële partij. Hij stelde belachelijke eisen aan organisatoren en wilde altijd alles hebben zoals hij het wilde. Doordat organisatoren zijn rare eisen niet wilde uitvoeren, besloot hij zijn kampioenstitel niet te verdedigen.

Uiteindelijk speelde hij na twintig jaar in Joegoslavië een revanche match tegen Spassky. Deze won hij gemakkelijk, wat nog maar eens aantoonde wat voor goede schaker Fischer was. Voor het spelen van de match kreeg hij heel veel geld. Bijna 3 miljoen. Het was echter verboden om als Amerikaan "geld te ontvangen" van Joegoslavië doordat de koude oorlog nog steeds aan de gang was. Omdat Fischer zich hier niets van aantrok, werd er na zijn match een arrestatiebevel uitgegeven. Zijn straf kon 10 jaar in de gevangenis worden.

Na 12 jaar op de vlucht geweest te zijn voor de Amerikaanse regering werd hij in 2004 in Japan met een verlopen paspoort opgepakt op het vliegveld. Hij zat 9 maanden lang in Japan in de gevangenis. Uiteindelijk gaf IJsland hem de IJslandse nationaliteit om hem uit de gevangenis te helpen. In 2008 overleed hij in IJsland op 64-jarige leeftijd.

De schaakregels in het kort

Er zijn in het schaakspel zes verschillende stukken, die allemaal op een eigen wijze bewegen.

De **koning** (K)

Gaat recht of schuin in alle richtingen, maar slechts één veld per keer.

De **dame** (q)

Gaat schuin en recht, naar voren, naar achter en opzij, zoveel velden als zij wil.

De **toren** (R)

Gaat recht, naar voren, naar achter of opzij, zoveel velden als hij wil.

De **loper** (l)

Gaat schuin, naar voren en naar achter, zoveel velden als hij wil.

Het **paard** (N)

Gaat een veld schuin en een veld recht, in alle richtingen. Het paard mag als enige stuk over andere stukken heen springen.

De **pion** (P) mag alleen naar voren. Bij de eerste zet mag hij kiezen tussen één of twee velden naar voren. Daarna mag hij per keer maar één veld vooruit. De pion slaat anders dan hij gaat: een veld schuin naar voren. Een pion die aan de overkant komt verandert in een ander stuk van dezelfde kleur. Hij mag ieder stuk kiezen, maar niet de koning.

Slaan

Een stuk slaat een stuk van de andere kleur, door op het veld van het geslagen stuk te gaan staan. Het stuk dat geslagen is verdwijnt van het bord.

Rokade

Een bijzondere zet is de rokade. Bij deze zet doet de koning twee stapjes naar links of naar rechts in de richting van de toren. Daarna springt de toren over de koning heen en gaat aan de andere kant naast de koning staan.

Doel van het spel

Het doel van het spel is de koning van de andere partij te veroveren.

Beginstand

In de beginstand staan de stukken als volgt:

De witte stukken op de onderste rij van links af: toren, paard, loper, dame, koning, loper, paard, toren.

De pionnen staan op de rij ervoor. De zwarte stukken staan net zo aan de andere kant van het bord.

Wit begint met spelen.

Met deze regels kun je een partij schaak spelen. Er zijn nog meer regels: kijk die na in een boekje.

Wist je dat....?

Er zijn verschillende films gemaakt zijn over schaken zoals:

- ❖ Knights of the south bronx (Comedy, 2005)
- ❖ Lang leven de Koningin (Kinderfilm, 1995)
- ❖ Searching for Bobby Fischer (Drama, 1993)
- ❖ Knight moves (Thriller, 1992)

Ook zijn er verschillende leesboeken die gaan over magische schaakspelen zoals:

- ❖ De acht, Katherine Neville. (verhaal) Dit boek gaat over het magische schaakspel van Karel de Grote.
- ❖ Harry Dickson, Zanon,P, Koning Schaak (stripboek)
- ❖ Oom Jan leert zijn neefje schaken, Albert Loon & Max Euwe, (verhaal en lesboek)
- ❖ Lang leven de Koningin, Esme Lammers (verhaal)

Er in Nederland een museum is over de wereldkampioen Max Euwe. Het museum ligt aan het Max Euweplein in Amsterdam, waar er het hele jaar op een reuze schaakbord buiten geschaakt kan worden. In het museum vind je ook duizenden schaakboeken. Meer informatie kan je vinden op <http://www.maxeuwe.nl>

In het brits Museum in Londen kan je een van de best bewaarde middeleeuwse schaakspelen zien. Deze wordt ook wel de "Lewis Chessmen" genoemd. Dit schaakspel is erg bijzonder.

Schaaktermen

Misschien heb je wel eens iets over schaken gehoord. Soms lijkt het net over schakers in hun eigen taal praten. Een van de meest voorkomende begrippen vind je hier:

Grootmeester (GM): Dit is de hoogste titel die je in het schaken kan halen. De speler heeft drie keer een norm gehaald van 2600 rating punten, en heeft ook een (virtuele) rating gehad van minimaal 2500 rating punten.

Meester (IM): De twee na hoogste titel. De speler heeft drie keer een norm gehaald van 2450 rating punten en heeft ook een (virtuele) rating gehad van minimaal 2400 rating punten.

Vrouwen Grootmeester (WGM): Als vrouw kan je ook IM en GM titel behalen. De speelster heeft drie keer een norm gehaald van 2400 rating punten en minimaal een (virtuele) rating gehad van 2300 rating punten.

Vrouwen Internationaal Meester (WIM) Als vrouw kan je ook IM en GM titel halen. De speelster heeft drie keer een norm gehaald van rating 2250 punten en minimaal een (virtuele) rating gehad van 2200 rating punten.

Rating: Dit is het punten systeem dat gebruikt wordt in het schaken om je rang te bepalen. Elke keer dat je een officiële partij speelt win je of verlies je punten. In Nederland hebben internationale spelers een FIDE rating. Daarnaast hebben alle spelers een Nederlandse rating en jeugdspelers hebben een jeugdrating. Daarbij kan je dus meten hoe goed iemand is.

FIDE: Fédération Internationale des Échecs. Dit is de naam van de wereld schaak federatie. Het hoofdkantoor zit in Griekenland. De president is Kirsan Ilyumzhinov .

Schaaknorm: Om een norm te halen moet je deel nemen aan een officieel internationaal toernooi. Tijdens dit toernooi moet meer dan 50% van je tegenstanders een titel hebben zoals IM of GM. Daarnaast moet je punten scoren waardoor je een virtuele rating (ofwel tpr; toernooi prestatie rating) krijgt die noodzakelijk is voor je norm. Je moet minimaal 9 partijen spelen om in aanmerking te komen voor een norm.

Schaakmat: Dit is het geval als de koning wordt aangevallen en hij kan nergens meer heen. Ook kan er geen stuk hem helpen bij de verdediging. Het stuk wat de koning aanvalt kan niet worden geslagen en er kan geen stuk tussen het schaak gezet worden.

Pat: Geen enkel stuk kan meer bewegen en de koning kan nergens meer heen. Het is dan remise. Het verschil met mat is dat bij pat de koning niet aangevallen staat.